

др Оливера Васић

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ У ЗАПИСИВАЊУ ИГАРА У СРБИЈИ У ДВА РАЗЛИЧИТА ВРЕМЕНСКА ПЕРИОДА XX ВЕКА

На почетку овог прилога, требало би направити разлику између двеју ствари: отпочињање нечега и наставку започетог; у овом случају о почетку записивања орских игара у Србији и шире и наставку тог рада касније. Позната је чињеница да су пионери наше етнокореографије Даница и Љубица Јанковић, познатије као сестре Јанковић¹, које су тридесетих година XX века почеле да записују традиционалне орске игре, прво у свом дому у Београду², а потом у време годишњих одмора и разних путовања. Уз тај, назовимо га, „хоби“ оне су редовно обављале своје основне послове: Даница је била библиотекар Универзитетске библиотеке од 1931. до 1951. године, а Љубица је радила као професор у IV мушкој и II женској гимназији. Но, тај њихов „хоби“ – могло би се данас тако рећи, оставио је 761 записану игру у 8 књига³ и 220 фотографија које се односе на игру и поједине њене тренутке. Мора се напоменути, да нису само записивале игре у Србији, већ и у Македонији (III, IV и IX књига посвећене су играма у Македонији), а у преосталим књигама осим игара из Србије, ту су записане и игре из Херцеговине, Јасеновца, Дубице, Пага (Хрватска) и неколико игара из Црне Горе.

Ова два различита раздобља односе се на период од тридесетих година XX века до педесетих и

1 Љубица Јанковић (1894–1974) – професор књижевности (IV мушка и II женска гимназија)

Даница Јанковић (1898–1960) – од 1924. до 1931. године ради у Тетову, а од 1931. до 1951. у Универзитетској библиотеци као библиотекар.

2 Године 1933. Љубица је одржала предавање о Значају народних игара што је утицало на преокрет у њиховој каријери. Биле су окружене познатим ујацима – Тихомиром и Владимиром Ђорђевићем, мајка и отац су им били добри играчи и почеле су да зову даровите народне играче у своју кућу, где су бележене игре.

3 Написале су осам књига које су изашле од 1934. до 1964. године: сто игара 1937. године, седамдесет игара 1939. године, осамдесет игара 1941. године и сто три игре 1948. године. Године 1949. изашло је сто игара, 1951. године деведесет девет игара, седамдесет шест игара је изашло 1951. године, а сто двадесет четири игре 1964. године (IX око 60 игара). Укупно 761 игра и 220 фотографија уз многобројне корисне радове.

од седамдесетих до краја XX века. У првом периоду записивачи су сестре Јанковић, а у другом делимично њихови казивачи и они који су наставили њихов пионирски подухват, односно започети посао.⁴

Када се данас сагледа рад сестара Јанковић, уочавају се многи пропусти, много тога што не одговара данашњим проучавањима, што је сасвим логично. Променили су се методи истраживања, циљ истраживања и више то није „хоби“ већ потреба да се једна млада наука постави на здраве основе и укључи у савремене научне методе. Прва књига коју су издале, чији је назив *Народне игре*, књига 1, Београд, 1934. године, садржала је сто записаних игара, без мелодија које су пратиле њихово извођење и без одредница за сваку игру – где је записана и од кога (уз многе игре стоји: „У већини крајева“ или „Србија“, или „Игра се у већини крајева“...). Чини се да су и саме биле изненађене толиким бројем игара за кратко време, и да су једноставно све што су знале и записале сместиле у прву књигу. Не бих желела да се ово схвати као критика њиховог рада, већ само као видљиво чињенично стање. У својим каснијим књигама (а изашло је осам књига, од 1934. до 1964. године) тај недостатак су отклониле и сва наредна издања имала су доста података о крају чије игре записују, мелодије које прате њихово извођење и фотографије играча и битних тренутака у току играња.

4 Истраживачи после сестара Јанковић били су: Милица Илијин, Марија Дебељак, Добривоје Путник, Десанка Ђорђевић, Јелена Вујошевић, Марија Јованов, Илона Кери Јанковић, Богданка Ђурић. Следе: О. Васић, Селена Ракочевић, Гордана Рогановић, Сања Ранковић, Сања Радиновић, Соња Шипић, Биљана Каћански, Лариса Рајић (ФМУ). Сарадници са терена: Славица Михаиловић, Љубомир Вујчин, Дајана Костић, Славиша Ђукић, Драган Трифуновић, Свето Качар, Милорад Ђорковић, Милорад Лончић, Славко Пановић, Живојин Миљковић, Драган Мичић, Хајдук Војнић Мирослав, Никола Губаш, Звездан Ђурић, Славољуб Томић, Владимир Барнак, Драган Ђорђевић, Лазар Бркић, Перислав Дуцић, Драган Марковић и Драгица Радовић

Занимљиво је да су у својим радовима записале веома мало обредних игара, иако је у то време обредна игра заузимала значајно место, што потврђује и велики број етнолошких радова. Изгледа да је узрок томе њихов претежно „кабинетски рад” јер су позивале даровите играче на недељна дружења у својој кући, а игра извучена из контекста није могла да буде аутентична у салонској атмосфери „београдских госпођица”.

Истраживања која су настављена седамдесетих година XX века била су по свему друкчија. Пре свега постојала је основа на којој се могло нешто планирати, односно на којој се могао направити план даљег рада. То значи да је на основу њихових записа и других података могао да се сачини план будућих истраживања, шта треба радити и како. Где треба наставити започето, а у којим областима се мора ићи од почетка. Тако су настале етнокоролошке целине Србије, њихово систематско проучавање (које још није завршено) и преношење резултата на потомство посредством семинара. Да ли је то најбољи и најисправнији пут, показаше нека будућа генерација записивача народних игара, а њиховим правим научним методима, надам се, бавиће се студенти који су заинтересовани за проучавање народних игара.

Девет стотина деведесет пет записаних игара у последње три деценије доказују да се игра и даље развија, мења и преобликује у складу с начином живљења. Истина је да је основних образаца око 25 у целој Србији и да из њих игре настају и даље, да око 30 образаца представља извесне особености појединих области, а број варијанти играчких и музичких је заиста невероватан и свакодневно се увећава, уз неколико констатних образаца који су прилађени сваком тренутку.

Записивање игара по територији

Прва половина 20. века од 30-их до 50-их година		Друга половина 20. века од 70-их до краја века	
Централна Србија			
34 игре	Космај Поморавље и Шумадија	189 игара	Гружа, Круш. жупа, Левач, окол. Трстеника, Лепеница, окол. Бруса, Јасеница, Таково, Белица, Шумадија и Поморавље
		13 обредних	- свадба, јеремиде, додоме, лазарице
26 - континуитет			

Прва половина 20. века од 30-их до 50-их година		Друга половина 20. века од 70-их до краја века	
Западна Србија			
66 игара	Ужице Пожега Пожега Чачак Косјерић Лиг Лазаревац Метохија	164	Јадар, Пештер, Рађевина, Студеница, Азбуковица, Драгачево, В. Колубара, Тамнава, ужички крај, Гора, Стари Влак, Зап. Морава, Полимље
		25 обредних	- свадба (11) смрт (8), жетва (3), Ђурђелдан, лазарице, додоме
9 - континуитет			

Југоисточна Србија			
279 игара	Косово Нишава Призрен Лесковац Божид Топлица Гњиване и околина	243 игре	Г. Пчиња, Буџак, окол. Бујановца, Врањско поље, Висок, Луковица, Пиротско поље, Белопаланачко поље, Зглавак, окол. Ниша, Срњинска котлина, Западне, Ханска област, Лесковачка Морава, Крајиште, део Тимочке крајине
		30 обредних	- свадба (20) лазарица (4) краљице (2) коледари (2) сировари (2)
21 - континуитет			

Северна Србија и Војводина			
47	Срем (Срби, Словаци) Банат Бачка (Буњевци)	125	Бачка Срби 18 Румуни 9 Мађари 8 Срем Срби 26 Словаци 5
		5 обредних	- свадба 4 краљице 1
21 - континуитет			

Динарски досељеници:			
Нису записиване		63	Кордун 15 Банија 13 Босна 26 Црна Гора 9
		6 обредних	- свадба, отмица, вучари чаролије

Североисточна Србија			
13	Петровац на Млави, Крепољин	211	Црипрече, Хомоле, Тимочка крајина, Негођинска крајина, 120 (Власи) Пореч, Ресав, Ђерданско 91 (Срби) Подунавље
		18 обредних	- свадба (10) смрт (3) Ускре (2) краљице, додоме, проигравање.
4 - континуитет			

УКУПНО			
47 обредних		97 обредних	
481 забавна		995 забавних	
528 записа		1092 записа	
81 - континуитет			

Србије – по етнокореолошким целинама

СЛИЧНОСТИ:

1. Записивања и истраживања почета из љубави према игри, јер ни тридесетих ни седамдесетих није било школе за етнокореологију.
2. Игра ни пре ни после није имала значај у друштву.
3. Прве књиге платиле сопственим средствима, оне добиле награду САНУ, а ја ништа.
4. Отргнуто од заборава више од 1 500 игара.

РАЗЛИКЕ:

1. Кабинетски рад и теренски по утврђеном плану.
2. Сваки запис има одредницу и мелодију уз коју се изводи.
3. Начин записивања: описно-образац и анализа, лабанотација.
4. У селима постају доминантне игре, нарочито у пограничним областима етнокореолошких целина.
5. Записивање свих становника Србије, као и Динараца у Војводини који су се у њу досељавали у три наврата: после, Првог и Другог светског рата, али и последњег рата.
6. У време њиховог рада традиционална игра је била присутна у свакодневном животу. Од седамдесетих година прошлог века она је само то делимично (у појединим областима), и више живи у сећањима казивача, а мање у стварности.

8. Велика поплава „школа народних игара” које држе приучени играчи, а у њихово време оне су имале програме за седам разреда.

ПРИЛОГ

До сада је изашао 21 приручник:

- Грађа 1. – Народне игре у Банату, Београд, 1991 (Срби, Румуни, Секелъ Мађари)
- Грађа 2. – Народне игре у Црноречју и Ђердапском Подунављу, Београд, 1992 (Срби и Власи)
- Грађа 3. – Народне игре у Левичу и Грузи, Београд, 1992.
- Грађа 4. – Народне игре у Јадру, Рађевини, Азбуковици и Ваљевској Колубари, Београд, 1993.
- Грађа 5. – Народне игре у околини Ниша, Београд, 1994.
- Грађа 6. – Народне игре у Бачкој, Београд, 1994 (Срби, Шокци, Буњевци)
- Грађа 7. – Народне игре у Хомољу, Београд, 1995 (Срби и Власи)
- Грађа 8. – Народне игре у Лепеници, Јасеници, Белици и Крушевачкој жупи, Београд, 1995.
- Грађа 9. – Народне игре у Призрену, Метохији, Подгору и Рашкој, Београд, 1996.

Банатско коло Орао – 1892. година

Додоле код Ниша

7. Често се користи у тренутне политичке сврхе, затим служи као маркетинг многим менаџерима који „продају ансамбле народних игара”.

- Грађа 10. – Народне игре у Бањи, Лужници и области Висок, Београд, 1996.
- Грађа 11. – Народне игре Срба и Словака у Срему и Мађара у Бачкој, Београд, 1997.
- Грађа 12. – Народне игре неготинске и Тимочке крајине, Београд, 1997 (Срби и Власи)
- Грађа 13. – Народне игре Врањског поља и Срба у Босни, Београд, 1998.
- Грађа 14. – Народне игре Ханске области, Шумадије и Поморавља и Срба из Кордуна, Београд, 1998.
- Грађа 15. – Народне игре у Топлици, источној Херцеговини и југозападној Србији, Београд, 1999.
- Грађа 16. – Народне игре Семберије, Лесковаче Мораве и Баната, Београд, 1999.
- Грађа 17. – Народне игре у Крајишту и Буњевачке народне игре, Београд, 2000.
- Грађа 18. – Народне игре у Сврљишкој котлини и Бачкој, Београд, 2000.
- Грађа 19. – Народне игре у Горњој Ресави, Грмечу и Ђердапском Подунављу, Београд, 2001.
- Грађа 20. – Народне игре у Пиротском пољу, Левичу и Грузи, Београд, 2001.
- Грађа 21. – Народне игре у околини Бруса, Трстеника и влашке игре Црноречја, Београд, 2002.
- Грађа 22. – Пчиња, Бела Паланка, Пива
- Грађа 23. – Банија (Срби), 3. Славонија, Неготинска Крајина
- Грађа 24. – Буџак, Срем
- Грађа 25. – Брчко, Ниш

Биографија

Проф. др Оливера Васић ради као редовни професор на катедри за етномузикологију и музикологију на Факултету музичке уметности Универзитета у Београду. Води Центар за проучавање народних игара Србије. Води значајне пројекте у којима се истражује традиционално фолклорно наслеђе у Србији. У свом богатом истраживачком раду обишла је готово све крајеве Србије бележећи изворне народне традиционалне игре. Учесник је на многобројним конгресима и саветовањима из етномузикологије и етнокорологије. Аутор је великог броја студија и прилога посвећених изворној народној обредној и друштвеној игри и песми. Од 1980. до данас објављено је преко 126 наслова. Аутор је приручника за проучавање народних игара и песама. **Учествује у** оцењивачким комисијама код смотри народног играчког стваралаштва.

Olivera Vasić, PhD

THE SIMILARITIES AND DIFFERENCES IN RECORDING DANCES IN SERBIA IN TWO DIFFERENT PERIODS OF THE 20TH CENTURY

Summary

In the period stretching from the 1930's to the 1950's, the Janković sisters from Belgrade started recording hora-type dances from Serbia. Even though their work was conceived as a hobby, their contribution to the study of Serbian dances was considerable – 761 dances recorded in 8 books. The dances recorded were not only from Serbia but also partly from Macedonia, Herzegovina and Montenegro. The second period of study began in the 1970's and lasted until the end of the 20th century. A process of recording and studying the ethnochoreological wholes of Serbia is currently in progress, as well as work with a younger generation of scholars by means of seminars. Over the last three decades 995 dances have been recorded, which leads to the conclusion that dances are still developing, changing and reforming in keeping with the way of life. However, dances are based on a small number of patterns, but the number of their variations constantly increases. The two studies mentioned above are similar in that they are both based on great enthusiasm and have produced significant results; the difference is that in the latter period cabinet work and field work unfold according to a scientifically based plan: they are descriptive, carried out by means of forms and analyses, labanotation; also, the dances of all the inhabitants of Serbia are treated in the same way. In the second half of the 20th century, traditional dance is to be found only in people's reminiscences, and managerial exploitation of dances for political purposes has also been noted.